

Lakivaliokunnan mietintö 8/1997 vp

Hallituksen esitys laiksi rikoslain 7 luvun muuttamisesta ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi

Johdanto

Vireilletulo

Eduskunta on 13 päivänä toukokuuta 1997 lähettänyt lakivaliokuntaan valmistelevasti käsiteltäväksi hallituksen esityksen 48/1997 vp laiksi rikoslain 7 luvun muuttamisesta ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi.

Asiantuntijat

Valiokunnassa ovat olleet kuultavina lainsäädäntöjohtaja Jan Törnqvist, hallitusneuvos Paavo Siltanen ja apulaisprofessori Martti Majanen oikeusministeriöstä, apulaisoikeuskansleri Jukka Pasanen oikeuskanslerinvirastosta, oikeusneuvos Markku Pellinen korkeimmasta oikeudesta, presidentti Ole Roos Turun hovioikeudesta, hovioikeudenneuvos Hannu Rajalahti Vaasan hovioikeudesta, kärjäjätuomari Olli Myllykangas Helsingin kärjäjäoikeudesta, kärjäjätuomari Pekka Louhelainen Oulun kärjäjäoikeudesta, kihlakunnansyyttäjä Mikko Tynnilä Helsingin kihlakunnan syyttäjänvirastosta, asianajaja Harri Vento Suomen Asianajajaliitosta, johtava kihlakunnansyyttäjä Mikko Pöyry Suomen Nimismiesyhdistyksestä, puheenjohtaja, johtava kihlakunnansyyttäjä Matti Nissinen Suomen Syyttäjäyhdistyksestä sekä professori Pekka Koskinen ja apulaisprofessori Pekka Viljanen.

Hallituksen esitys

Esityksessä ehdotetaan luovuttavaksi nykyisestä jälkikonkurrensia koskevasta järjestelmästä. Sen mukaan tuomioistuimen tulee jälkikäteen määrätä yhteinen vankeusrangaistus aikaisemmin tuomituista rikoksista ja ennen tämän aikaisemman tuomion antamista tehdyistä muista rikoksista. Vastaavasti tuomioistuimen tulee nykyisin määrätä yhteinen vankeusrangaistus täytäntöönpanoa varten, jos samalla ker-

taa on pantava täytäntöön kaksi tai useampia vankeusrangaistuksia tai jos sen jälkeen kun tuomittu on suorittanut vankeusrangaistuksen, tulee täytäntöön pantavaksi toinen vankeusrangaistus ja rikoksista olisi, jos ne olisi käsitelty samalla kertaa, tullut tuomita yhteinen vankeusrangaistus.

Esityksen mukaan järjestelmää yksinkertaistettaisiin siten, että eri aikoina tuomituista ehdottomista vankeusrangaistuksista ei enää jälkikäteen määrättäisi yhteistä rangaistusta, vaan tuomioistuin voisi ainoastaan ottaa uutta rangaistusta määrätessään kohtuuden mukaan huomioon rangaistusta lieventävänä seikkana aikaisemmin tuomitun ehdottoman vankeusrangaistuksen, jos uusi rikos on tehty ennen sen tuomitsemista. Koska uudistuksella ei ole tarkoitus yleisesti ottaen muuttaa nykyistä rangaistus- tasoa, ehdotetaan säädettäväksi mahdollisuus alittaa laissa vankeudelle säädetty erityinen vähimmäisaika tai katsoa aikaisempi rangaistus riittäväksi seuraamukseksi myös myöhemmin käsiteltäväksi tulleesta rikoksesta.

Ehdotettu rikoslain uudistus edellyttää myös eräiden nykyiseen jälkikonkurrensijärjestelmään liittyvien ehdollisesta rangaistuksesta annetun lain, Suomen ja muiden pohjoismaiden välisestä yhteistoiminnasta rikosasioissa annettujen tuomioiden täytäntöönpanosta annetun lain, yhdyskuntapalvelusta annetun lain sekä oikeudenkäymiskaaren säännösten muuttamista.

Lait on tarkoitettu tulemaan voimaan 1 päivänä syyskuuta 1997.

Valiokunnan kannanotot

Yleisperustelut

Hallituksen esityksen perusteluista ilmenevistä syistä ja saamansa selvityksen perusteella valiokunta pitää esitystä tarpeellisena ja tarkoituksenmukaisena. Valiokunta puoltaa hallituk-

sen esitykseen sisältyvien lakiehdotusten hyväksymistä seuraavin huomautuksin ja muutosehdotuksin.

Hallituksen esityksen tavoitteet ovat samat kuin siirryttäessä vuonna 1992 rikoskonkurrenssijärjestelmästä yhtenäisrangaistusjärjestelmään — yksinkertaistaa rangaistuksen määräämismenettelyä ilman, että rangaistuskäytäntö kovenisi tai lievenisi. Rikoksenteikijälle tuomittavan kokonaisrangaistuksen on oltava yhtä ankara riippumatta siitä, käsitelläänkö eri aikoina tehdyt rikokset yhdessä vai useammassa oikeudenkäynnissä. Nykyisen säädöksen mukaan tuomittaessa rikoksesta, jonka syytetty on tehnyt ennen toisesta rikoksesta tuomittavaa ehdotonta vankeusrangaistusta, syytetty on tuomittava niin kuin kaikki rikokset olisivat olleet saman aikaisesti tuomioistuimen käsiteltävänä.

Ehdotettu säännös lisää tuomistuinten harkintavaltaa rangaistuksen mittaamisessa ja rangaistuslajin valinnassa. Tuomioistuimet voivat harkita nykyistä useampia rangaistusvaihtoehtoja ja tuomita ehdottoman vankeusrangaistuksen sijasta yhdyskuntapalveluun sekä eräissä tapauksissa ehdolliseen vankeuteen tai sakkoon. Tuomioistuinten on kuitenkin kiinnitettävä huomiota rangaistuskäytännön yhdenmukaisuuteen ja siihen, ettei rikosten ilmitulon ajankohta ja rangaistusten tuomitseminen eri oikeudenkäynneissä vaikuta rangaistustasoon.

Valiokunta kiinnittää huomiota siihen, että asianosaisilla on oltava mahdollisuus esittää kantansa rangaistuksen mittaamiseen, kun tuomioistuin määrää rangaistuksen soveltaen ehdotettua rikoslain 7 luvun 6 §:n 1 momenttia.

Tuomioistuimen on tuomion perusteluissa ilmoitettava riittävän selkeästi rangaistuksen määräämiseen vaikuttaneet seikat. Perusteluiden merkitys on erityisen huomattava, kun syytetty tuomitaan säädettyä vähimmäisaikaa lyhyempään vankeusrangaistukseen tai aikaisempi rangaistus katsotaan riittäväksi seuraamukseksi.

Nykyisen järjestelmän epäkohdat johtuvat osittain oikeuslaitoksen puutteellisesta tiedonkulusta. Tuomioistuimilla ei ole välttämättä täysin ajantasalla olevaa tietoa syytetyn aikaisemmista tuomioista tai hänen muista vireillä olevista rikosoikeudenkäynneistä. Syytetyn kannattaa oman etunsa vuoksi ilmoittaa uusista tuomioista ja syytteistä. Ongelmilta vältyttäneen, mikäli syytetyllä on oikeudenkäyntiavustaja. Tuomioistuimen puheenjohtajan on kuitenkin aina syytä kysyä syytetyltä, onko rikosrekisteriin merkitty kaikki sellaiset tuomiot, jotka voidaan ottaa

huomioon yhteistä rangaistusta määrättäessä, ja onko hän syytettynä muissa oikeudenkäynneissä.

Rikosrekisterimerkintöjen ajantasaisuuden ja tuomarin selonottovelvollisuuden merkitystä korostaa myös se, että ehdotuksen mukaan lainvoimaa vailla olevat tuomiot voidaan ottaa huomioon määrättäessä uutta rangaistusta. Lisäksi uusi rikosprosessimenettely, jota koskeva hallituksen esitys on parhaillaan lakivaliokunnan käsiteltävänä, mahdollistaa aikaisempaa laajemmin vankeusrangaistukseen tuomitsemisen syytetyn poissaolosta huolimatta. Tämän vuoksi valiokunta pitää välttämättömänä, että rikosrekisterin ylläpidossa käytettäviä tietojärjestelmiä muutetaan niin, että rikosrekisterimerkintöjen ajantasaisuus paranee.

Myös syyttäjien tiedonsaantia on parannettava. Syyttäjän on saatava tieto rangaistuksen kohtuullistamiseen johtaneen tuomion lieventämisestä tai poistamisesta muutoksenhakutuomioistuimessa, jotta hän voi hakea tuomionpurkua ehdotetun oikeudenkäymiskaaren 31 luvun 9 a §:n mukaisesti.

Yksityiskohtaiset perustelut

6 §:n 1 momentti. Momentissa säädetään aikaisemmin tuomitun ehdottoman vankeusrangaistuksen huomioon ottamisesta uutta rangaistusta määrättäessä. Aikaisempi ehdoton vankeusrangaistus voidaan ottaa uutta rangaistusta määrättäessä kohtuuden mukaan huomioon rangaistusta lieventävänä seikkana. Valiokunta ehdottaa säännökseen lisättäväksi sanat ”alentavana tai” korostaakseen aikaisemman tuomion merkitystä uutta rangaistusta määrättäessä.

Ehdotettuja 1 §:n 1 momenttia ja 6 §:n 1 momenttia sekä niiden perusteluita on pidetty osittain epäselvinä. Selvyyden vuoksi valiokunta toteaa, että yhteinen vankeusrangaistus määrätään myös silloin, kun tuomitaan samalla kertaa ennen ehdotonta vankeusrangaistusta ja sen jälkeen tehdyistä rikoksista.

6 §:n 2 momentti. Momentissa säädetään, että tuomioissa on ilmoitettava tuomio tai tuomiot, jotka on otettu huomioon rangaistusta kohtuullistettaessa. Valiokunta ehdottaa ”kohtuullistettaessa” sanan korvaamista rangaistuksen määrällistä vahvistamista tarkoittavalla ilmaisulla ”mitattaessa”.

Voimaantulosäännös. Perustelujen mukaan ehdotettu lainsäädäntö on tarkoitus saattaa voimaan 1 päivänä syyskuuta 1997, jolloin myös

uuden rikosasioiden oikeudenkäyntisäännösten (HE 82/1995 vp) on määrä tulla voimaan. Kun rikosprosessiuudistusta koskevaa lakivaliokunnan mietintöä ei vielä ole saatu valmiiksi, uudistuksen voimaantulo lykkääntyy, todennäköisesti 1 päivään lokakuuta 1997.

Päätösehdotus

Edellä esitetyn perusteella lakivaliokunta kunnioittavasti ehdottaa,

että 2.—4. lakiehdotus hyväksytään muuttamattomana ja

että 1. lakiehdotus hyväksytään muutoin hallituksen esityksen mukaisena paitsi 6 § näin kuuluvana:

6 §

Aikaisemmin tuomitun vankeusrangaistuksen huomioon ottaminen

Jos ehdottomaan vankeusrangaistukseen tuomittua syytetään hänen ennen tämän rangaistuksen tuomitsemista tekemästään muusta rikoksesta, voidaan aikaisempi ehdoton vankeusrangaistus ottaa uutta rangaistusta määrättäessä kohtuuden mukaan huomioon rangaistusta *alentavana tai lieventävänä* seikkana. Uudesta rikoksesta voidaan myös tuomita laissa sille säädettyä vähimmäisaikaa lyhyempään vankeusrangaistukseen tai katsoa aikaisempi rangaistus riittäväksi seuraamukseksi myös myöhemmin käsiteltäväksi tulleesta rikoksesta.

Tuomiossa on ilmoitettava, mikä aikaisempi tuomio tai mitkä aikaisemmat tuomiot on otettu huomioon rangaistusta tämän pykälän mukaan *mitattaessa*.

Helsingissä 3 päivänä kesäkuuta 1997

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa varapuheenjohtaja Matti Vähänäkki/sd ja jäsenet Sulo Aittoniemi/kesk, Satu Hassi/vihr, Toimi Kankaanniemi/skl, Juha Karpio/kok, Anne Knaapi/kok, Pekka Kuosmanen

/kok, Annika Lapintie /vas, Kari Myllyniemi /kesk, Reino Ojala /sd, Markku Pohjola /sd, Pekka Saarnio /vas, Sade Tahvanainen /sd ja Jukka Tarkka /nuors.

